

SAĞLIK BAKANLIĞI
Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Hasta Hakları ve Tıbbi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı
Bakanlık Yayın No:963

ULAKBİM TR Dizinde Taranmaktadır

Hakemli Dergi
TSHD
Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi

ISSN: 2149-309X-Biannually
<https://edergi.saglik.gov.tr/>
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tshd>
Yıl/Year: 2021 Aralık/December
Sayı/Issue: 18

SOSYAL HİZMET ÖĞRENCİLERİNİN ETİK PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ: KONYA ÖRNEĞİ

Meliha Funda AFYONOĞLU¹
Serap DAŞBAŞ²

Makale Bilgileri/ Article info

Makalenin Türü/Article Type: Araştırma
Geliş Tarihi / Date Received: 05.08.2021
Revizyon Tarihi/Date Revised:14.11.2021
Kabul Tarihi / Date Accepted:17.12.2021
Yayın Tarihi / Date Published: 30.12.2021
DOI: 10.46218/tshd.978980

Makale Künyesi/To cite this article:

Afyonoğlu, M. F. ve Daşbaş, S. (2021, Aralık). Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Etik Problem Çözme Becerileri: Konya Örneği. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 18, 48-66.

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Meliha Funda AFYONOĞLU, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü
fafyon@gmail.com

Öz

Bu çalışmada sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin etik problem çözme becerilerini ölçmek amaçlanmış ve Konya’da bulunan üç üniversitenin dört farklı sosyal hizmet bölümünden 147 dördüncü sınıf öğrencisine ulaşılmıştır. Öğrencilere sosyo-demografik soruların yanı sıra etik dersine ilişkin sorular sorulmuş ve Nathanson ve Giffords Sosyal Hizmet Etik Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonuçları; kadınların erkeklere oranla istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek etik problem çözme becerisine sahip olduklarını, ders işleyişinde ödev yönteminin kullanılmasının puanları anlamlı bir şekilde yükselttiğini ve mesleki yaşantısında meslektaşının etik olmayan davranışını bildirmekte zorlanacağını düşünen katılımcıların diğer etik ikilem alanlarında zorlanacağını düşünen katılımcılara kıyasla anlamlı olarak daha yüksek puan aldıklarını göstermektedir. Katılımcıların en çok kişisel ve mesleki değerlerinin çatışacağı etik ikilemlerde zorlanacaklarını ve etik dersinin kazanımlarının mesleki yaşantılarında yeterli olmayacağını düşünmeleri araştırmanın önemli sonuçlarından. Bu doğrultuda genel olarak sosyal hizmet eğitiminde özel olarak ise etik dersinde uygulama pratiklerinin artırılması, etik araştırmalarında vakaların içerilmesi ve çözümlenmesine yönelik daha fazla çalışma yapılması temel öneriler olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal hizmet etiği, Etik ikilem, Etik problem, Nathanson ve Giffords etik ölçeği, Sosyal hizmet eğitimi.

ETHICAL PROBLEM SOLVING SKILLS OF SOCIAL WORK STUDENTS: KONYA SAMPLE

Abstract

This research aimed to measure the ethical problem-solving skills of social work students and 147 fourth-year students from social work departments of three universities in Konya were reached. Socio-demographic questions, questions about the ethics course were asked to the students and the Nathanson and Giffords Social Work Ethics Scale was applied. The results show that women have statistically significantly higher ethical problem-solving skills than men, the use of homework method in the course increases significantly the scores and the score of those who think they will have difficulty in reporting the unethical behaviour of their colleagues in their professional life are significantly higher than the participants who think that they will have difficulties in other ethical dilemmas. Participant’s belief about their most difficult area of ethical dilemma will be the conflict of personal and professional values and the gains of the ethics course will not be sufficient in their professional lives are one of the important results. Consequently, the main suggestions were to increase the practice in social work education in general and in ethics course in particular, and to conduct more studies on the inclusion and analysis of cases in ethics research.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID: 0000-0002-7690-5602

² Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID: 0000-0003-0969-6393

Keywords: Social work ethics, Ethical dilemma, Ethical problem, Nathanson and Giffords ethical scale, Social work education.

Giriş

Sosyal hizmet tanım, amaç, misyon ve vizyon gereği değerler üzerine temellenmiştir. Akademik bir disiplin ve meslek olarak sosyal hizmet; insan hakları, sosyal adalet, bireyin onuru ve değeri gibi kendiliğinden değer yüklü kavramlarla tanımlanmakta (IFSW, 2014), sosyal hizmetin ne'liğine dair bir soru bilgi, beceri ve değer temellerinde cevaplanmaktadır. Sosyal hizmetin özellikle uygulamasına adım atıldığından itibaren verilen her kararın "değerler" üzerine kurulduğu görülmektedir. Müracaatçıyla kurulan bir ilişkide basitçe yönetmeliği uygulamanın temelinde bile "yönetmeliği uygulamanın doğru olacağına dair bir inanç" yattığı ve doğruluk yanlışlık gibi kavramların alanına girildiğinde "etik alanın" içerisinde bulunduğu söylenebilir.

Etik çok genel bir çerçevede felsefenin bir dalı ya da doğru ve yanlışın bilimi olarak tanımlanabilir. Sanayi devrimine kadar çoğunlukla filozofların tartıştığı bu kavram, bu dönem sonrasında sadece felsefecilerin tartışma alanı olmaktan çıkmış ve mesleki profesyonelleşmeyle beraber çeşitli disiplinler kapsamında mesleki etik tartışmaları başlamıştır. Meslek etiği; Kuçuradi'ye göre "*kişilerarası ilişkilerde davranışlara ilişkin geçerli bir grupta, belirli bir zamanda ya da genel olarak geçerli olan/ olması istenen çeşitli değer yargıları sistemi*" (1988, s.21) ve Lewis'e göre "mesleki davranışla ilgili doğru/yanlış, haklı/haksız ayırımı yapmada belirli ilkeleri ve kuralları" (1995, s.11) içeren prensipler bütünü olarak tanımlanabilmektedir (akt., Zubaroğlu-Yanardağ, 2020).

Meslek etiği ve uygulamalı etik tartışmaları, özellikle tıp ve sağlık bakımında etik sorunların artışıyla 1970'li yıllarda başlamıştır (Acar, 2018). Sosyal hizmet alanında da yürütülen bu tartışmalar sonucunda müracaatçıyla kurulan ilişki, kurumsal sorumluluk, mesleki sorumluluk, topluma yönelik sorumluluk gibi değerler şekillenmiştir. 'Müracaatçının gizliliği ne zamana kadar korunacaktır?', 'Müracaatçıyla ilişkinin sınırları nerede başlamakta ve nerede bitmektedir?', 'sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçıya, topluma ve meslektaşlarına karşı sorumlulukları nelerdir?' gibi sorulara yanıt vermek üzere sosyal hizmet literatürü, sosyal hizmetin değerleri, etik kodları³ ve standartlarını geliştirebilmek adına çalışmalar yürütmüşler, 1947 yılında Amerikan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Konferansı'nda ilk etik ilkeler kabul edilmiş ve 1960 yılında ilk etik rehber yayınlanmıştır (Reamer, 1998). 1960'tan bugüne yaşanan sosyal sorunların ve ihtiyaçların değişmesi aynı zamanda sosyal hizmet literatürünün gelişmesiyle beraber bu rehber yıllar içerisinde güncellenmiş ve en son etik kodlar 2017 yılında kabul edilmiştir (NASW,2017).

Etik kodlar uygulamaya rehber olmak üzere belirlenmiş olsalar da uygulamada bu değerlerin birbirleriyle çatıştığı durumlar olmaktadır. Örneğin sosyal hizmet uzmanı uzun süredir işsiz ve kriminal geçmişli olan bir

³ Sosyal hizmet disiplininde mesleki etik ve uygulamaya yönelik etik ilkeler/kodlar; sosyal hizmet uzmanlarının "*etik yükümlülüklerini yerine getirmeleri ile müracaatçıların haklarının korunması ve geliştirilmesi için gerekli mesleki haklara sahip olması*" (BASW, 2012), "*sosyal hizmet uzmanlarının mümkün olan en yüksek mesleki dürüstlük standartlarını sağlamaya yönelik çalışmaları için kapsayıcı bir çerçeve*" (IFSW, 2018) ve "*mesleğin temel değerlerini yansıtan ve sosyal hizmet uygulamasına rehberlik eden etik standartlar setleri*" (NASW, 2017) olarak tanımlanabilmektedir.

müracaatçısının bu durumu işvereninden saklaması talebiyle ya da aç kalan çocukları için yaptığı hırsızlığı saklanmasını talep eden bir müracaatçıyla karşılaşabilir (Gökçearsan-Çiftçi ve Gönen, 2011). Benzer şekilde, bir sosyal hizmet uzmanının, kişisel olarak düşmanca tavır beslediği cinsel suçtan hüküm giymiş kişilere yönelik savunuculuk rolünü üstlenmesi gerekebilir (Comartin ve González-Prendes, 2011, akt. Güzel, 2017). Uzmanların uygulama alanında çokça karşılaştığı bu tip durumlarda, müracaatçının gizliliği ve kendi kaderini tayin hakkı, birey yararı ve toplum yararı, kişisel değerler ve mesleki değerler birbirleriyle çatışabilir. Bu tip durumlar ise sosyal hizmet literatüründe etik ikilemler olarak tanımlanır:

“Etik ikilem sosyal hizmet uzmanları iki çelişen etik ilke ya da prensip arasında seçim yapmak zorunda kaldıklarında ya da her alternatifin bir veya birden fazla kişi için istenmeyen bir sonuca sebep olacağı zamanlarda ortaya çıkan bir durumdur (Lowenberg ve Dolgoff 1996, akt. Kadushin ve Egan, 2001, s. 137)”.

Banks’e (2015) göre sosyal hizmet uygulamalarında etik zorluklar dört alanda açığa çıkar. Birinci alanda sosyal hizmet uzmanı; bireysel haklar ve refahın çatışması sonucunda etik ikilemle karşı karşıya kalmaktadır. Bu alanda müracaatçıların kendi kaderini tayin ve seçim yapma hakkıyla, sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçının refahını teşvik etme sorumluluğu çatışmaktadır. Barınma hizmetini reddeden aynı zamanda acil bakıma ihtiyacı olan bir müracaatçı bu alana örnek verilebilir. İkinci alan; kamu refahı ve müracaatçının yararı çatıştığında ortaya çıkmaktadır. Bu alanda sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçılara yönelik sorumluluklarıyla, çalıştığı yer, toplum ve en çok sayıda insanın en büyük iyiliğinin teşviki ve haklarının korunması sorumluluğu çatışmaktadır (Banks, 2015). Banks (2015)’e göre üçüncü alan; eşitlik, farklılık ve yapısal baskıyla ilgilidir. Bu alanda sosyal hizmet uzmanı eşitliği, çeşitliliği ve farklılıklara saygıyı dengelemeye çalışmaktadır. Bu alanda sosyal hizmet uzmanının baskıya meydan okuma, kurumsal politikaları ve toplumu değiştirme sorumluluğu ile dini ve kültürel farklılıklara saygı duyma sorumluluğu birbiriyle çatışmaktadır. Bu alana kültüre duyarlı uygulama yaparken kadın sünnetini kültürel ve dini olarak benimsemiş topluluklarla çalışan uzmanların deneyimleri örnek verilebilir. Son olarak, profesyonel rollerin, sınırların ve ilişkilerin belirlenmesi aşamasında etik ikilemler ortaya çıkmaktadır. Sosyal hizmet uzmanının özel durumlarda danışman, savunucu, değerlendirici, ittifak kurucu ya da arkadaş rollerinden hangisini seçeceği, kişisel, mesleki ve profesyonel hayatını birbirinden nasıl ayıracağı ile ilgili etik ikilemler yaşadığı görülmektedir (Banks, 2015). Bu durum ise topluluklarla çalışmada; çalışılan topluluğun bir üyesi olmak (Reamer, 2018), akrabalık veya arkadaşlık ilişkisi kurulan kişinin müracaatçı olması, müracaatçıyla duygusal ya da sosyal bir ilişki kurulması, ticaret, hediye ya da borç ilişkileri gibi çoklu ilişkilerle örneklendirilebilir (Camadan, 2018; Kesen, Başer, Daşbaş ve Dziegielewski, 2021).

Sosyal hizmet literatürü uzmanların oldukça sık karşılaşacağı bu tip etik ikilemlerin çözümüne yönelik çeşitli modeller geliştirmiştir. Bu modellerin en çok bilinenleri Reamer’in geliştirdiği model (1999) ve Dolgoff, Lowenberg ve Harrington (2005)’nin geliştirdiği “genel karar verme modeli” dir (Gökçearsan-Çiftçi ve

Gönen, 2011).⁴ Bununla birlikte, sosyal hizmet etiğine yönelik literatür; kişisel değerlerle mesleki değerlerin çatışmasından müracaatçının gizliliği, çocuk koruma, evde bakım, dijital medya kullanımı ve palyatif bakıma kadar çeşitli konularda karşılaşılan etik ikilemler (Gallagher vd., 1995; Northern, 1999; Kadushin ve Egan, 2001; Csikai, 2004; McAuliffe, 2005; Goodyear, 2017), etik ikilemlerin çözümü (Reamer, 1999; Dolgoff, Lowenberg ve Harrington, 2005), sosyal hizmet etiğinin tarihçesi (Reamer, 1998; Banks, 2008), etiğe yönelik teorik yaklaşımlar (Healy, 2007; Öztürk, 2009; Weinberg, 2010; Aykara, 2016), sosyal hizmet eğitiminde etik (Gray ve Gibbons, 2007; Edwards ve Addae, 2015; Tuncay, 2017; Collén, 2019)⁵ ve araştırma etiği (Buz ve Akçay, 2015; Sobočan, Bertotti ve Strom-Gottfried, 2019) gibi bir çok farklı konuyu içermektedir. Sosyal hizmet literatüründe etik meseleler daha çok teorik tartışmalarla olmakla birlikte, vaka tartışmaları gün geçtikçe artan bir oranda kendine yer bulmaktadır (Banks, 2008; Goodyear, 2017, Meysen ve Kelly, 2018). Bu alan yazının tümü malumun ilanını başka bir deyişle sosyal hizmet alanında etik ikilem çözme becerisinin hem müracaatçı hem disiplin için hayati önemini göstermektedir. Ancak uygulamada etik ikilem çözme modellerin ne kadar kullanılabildiği ve sosyal hizmet uzmanlarının etik ikilem çözme becerilerinin ne düzeyde olduğuna yönelik araştırmalar teorik tartışmalara nazaran kısıtlıdır.

Bununla birlikte, etik düşünme ve etik ikilemler karşısında karar verme becerisi ise her ne kadar uygulamayı gerektirse de, uygulamaya geçmeden önce genelde alınan eğitimin kalitesi, özeldede ise etik dersinin niteliğinin önemli bir yer tuttuğu düşünülmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde sosyal hizmet uzmanlarının karşılaştıkları/ karşılaşacakları etik ikilemlere yönelik hizmet içi eğitimin ve süpervizyonun eksikliği göz önünde bulundurulduğunda (Şahin-Taşğın, 2019; Afyonoğlu, 2021), sosyal hizmet uzmanı adayı öğrencilerin etik ikilemlere yaklaşımlarının ve etik ikilemleri çözme becerilerinin öğrenilmesi, hem uygulamada karşılaşılabilecek sorunları önlemeye hem de sosyal hizmet eğitiminin şekillenmesine yardımcı olacaktır. Bu doğrultuda, bu araştırma, sosyal hizmet öğrencilerinin etik problem çözme becerilerini belirlemeyi amaçlayarak aşağıdaki sorulara cevap aramaktadır:

1. Öğrencilerin etik problem çözme becerileri hangi düzeydedir?
2. Öğrencilerin etik problem çözme becerileri; okudukları üniversite, cinsiyet, üniversiteden önce yaşanan yer, gelir durumu, çalışma durumu, etnik köken, siyasi görüş, dini tutum, göçmenlere yönelik tutum, etik derslerinin gerekliliklerini yerine getirme, etik derslerinde kullanılan yöntem, etik dersini etkili kılan faktörler ve en çok zorlanacakları etik ikilem alanlarına göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırma, Konya’da üç üniversitede⁶ eğitim öğretime devam eden sosyal hizmet bölümü dördüncü sınıf öğrencilerinin etik problem çözme becerilerini; “Kişisel Bilgi Formu” ve “Nathanson And Giffords Sosyal

⁴ Konuyla ilgili detaylı bilgi için kaynakça da tam künyesi verilen Reamer (2018) ve Gökçearslan-Çiftçi ve Gönen (2011) ‘in makaleleri incelenebilir.

⁵ Bu cümlede kullanılan kaynakçalarda bahsedilen konular birbiriyle kesişen konuları içermektedir. Örneğin etik teorileri işleyen bir makale, etik ikilemlerden de bahsetmektedir ve tam tersi de doğrudur. Bu referanslar makalelerin öne çıkan temaları doğrultusunda yapılandırılmıştır.

⁶ Konya’da toplam beş üniversite vardır ve bu üniversitelerin sadece üçünde sosyal hizmet bölümü bulunmaktadır.

Hizmet Etik Ölçeği (NGES)” aracılığıyla ölçmeyi amaçlamıştır. Araştırma nicel araştırma türünde olup, kişisel bilgi formundaki değişkenlerle tutumlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Dolayısıyla araştırma, ilişkisel tarama modeliyle tasarlanmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini Konya ilinde bulunan üç üniversitenin dördüncü sınıf sosyal hizmet bölümü öğrencileri oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin seçilme nedeni; bu öğrencilerin etik dersini almış olmaları dolayısıyla etik problemleri çözme konusunda bilgi, beceri ve değer temellerine sahip olduklarının düşünülmesidir. Bahsi geçen kriter üçüncü sınıfları da kapsamaktadır. Ancak üçüncü sınıfların etik eğitimi, COVID-19 pandemisi döneminde asenkron ders işlenerek yürütüldüğü ve uygulama becerilerinin uzaktan eğitim ile aktarılmasının araştırma verilerini yanıltma ihtimaline karşın, örnekleme sadece dördüncü sınıflar dâhil edilmiştir⁷.

Bu doğrultuda mevcut öğrenci sayılarına ilişkin bilgiler YÖK istatistikleri ve bölüm öğretim elemanlarının sağladığı bilgilere göre aşağıdaki gibidir:

1. Selçuk Üniversitesi Kampüs (82)
2. Selçuk Üniversitesi Beyşehir Ali Akkanat Meslek Yüksekokulu (27)
2. Necmettin Erbakan Üniversitesi (34)⁸
3. Karatay Üniversitesi (54)

Yukarıda görüldüğü gibi Konya’da sosyal hizmet bölümünde eğitim gören, dördüncü sınıf ve etik dersi almış toplam öğrenci sayısı 197’dir. Araştırmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılmış ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi için Coşkun ve ark (2017) tarafından hazırlanan örneklem büyüklüğü tablosundan faydalanılmıştır. Tabloya göre 200 kişilik evrene karşılık 132 kişilik örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında ise 147 öğrenciye ulaşılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Sosyal hizmet öğrencilerinin etik ikilem çözme becerilerinde etkili olabileceği düşünülen bireysel faktörler için kişisel bilgi formu araştırmacılar tarafından literatür taraması sonucunda oluşturulmuş ve durumsal faktörlere yönelik Nathanson ve Giffords Sosyal Hizmet Etik Ölçeği kullanılmıştır.⁹

⁷ Pandemi döneminde verilen etik eğitiminin verimliliği ve niteliği başlı başına önemli bir araştırma konusu olduğu düşünülmektedir. Bu konunun araştırılması, çalışmanın öneriler kısmında önerilmiştir.

⁸ Necmettin Erbakan Üniversitesi sosyal hizmet bölümüne kayıtlı 52 öğrenci bulunmaktadır. Ancak bölümde ders seçmeli olduğundan dersi alan kişi sayısı 34’tür.

⁹ Bu ayırım sadece bir sınıflandırma amacı taşımaktadır. Kişinin içinde bulunduğu etik durum ya da bağlam bireysel faktörlerden etkilenmekte ve tam tersi de geçerli olmaktadır. Bu konu araştırmanın tartışma bölümünde daha detaylı irdelenmiştir.

İş etiği literatürü etik karar verme sürecini anlamak için “bireysel ve durumsal/bağlamsal¹⁰ faktörlerin göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmektedir (Ford ve Richardson, 1994; Treviño, Weaver ve Reynolds, 2006). Bireysel faktörler; karar veren bireyin yaşı, cinsiyeti, uyruğu gibi doğuştan gelen özelliklerinin yanı sıra insani gelişimlerinin ve sosyalizasyon süreçlerinin bir sonucu olan eğitim, din, çalışma durumu gibi değişkenleri kapsamaktadır (Ford ve Richardson, 1994, s. S.206). Bağlamsal/durumsal faktörler ise karar veren bireyin içinde bulunduğu spesifik bağlama referans vermektedir. Çalışılan sektör, akran desteği, kurumun etik kodları, süpervizörün etik değerleri ve eylemleri, kurumsal kültür ve etik ikilem durumunun spesifikliği ile biricikliği bağlamsal/durumsal faktörler içerisinde yer almaktadır (Ford ve Richardson, 1994; O’Fallon ve Butterfield, 2013). Bu doğrultuda veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir:

1. Kişisel Bilgi Formu: Araştırmaya katılacak öğrencilerin bireysel faktörler içerisinde yer alan sosyo-demografik bilgilerini ve etik dersi ile ilgili değerlendirmelerini içermektedir. Formda ayrıca öğrencilerin çalışma durumları, siyasi ve dini tutumları, göçmenlere yönelik tutumları¹¹ gibi değişkenler yer almaktadır. Etik karar verme sürecinde eğitim bireysel faktörler içerisinde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversite, etik derslerine katılıp katılmama durumu, etik derslerinde kullanılan yöntem ve en çok zorlanacakları etik ikilem alanına yönelik sorular da bireysel faktörler içerisinde yer almıştır.

2. Nathanson ve Giffords Sosyal Hizmet Etik Ölçeği: Etik karar verme sürecinde içerisinde bulunulan “bağlam/durum” ve kurumsal kültür, süpervizör desteği gibi durumlar durumsal/bağlamsal faktörler içerisinde yer almaktadır. Öğrencilerin şu an sosyal hizmet uzmanı olarak herhangi bir yerde istihdam edilmedikleri için bağlamsal faktörleri ölçek amacıyla Nathanson ve Giffords Sosyal Hizmet Etik Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek Nathanson ve Giffords tarafından 2013 yılında, sosyal hizmet uzmanları ve uzmanlığa aday öğrencilerin spesifik bağlamlarda çatışan sosyal hizmet değerleri arasında yaptıkları etik seçimleri yansıtmak amacıyla geliştirilmiştir (Nathanson ve Giffords). Ölçeğin Türkçe uyarlaması Artan, Irmak ve Mengü tarafından 2019 yılında yapılmıştır. Yazarlar ölçeğin güvenilirliğini “Cronbach α iç tutarlılık katsayısı, testi yarılama yöntemi ve madde-toplam puan korelasyonu katsayılarını” kullanarak sağlamıştır (Artan, Irmak ve Mengü, 2019, s. 313). SPSS programı kullanılarak gerçekleştirilen analiz sonucunda “Cronbach $\alpha=0.76$, ölçeğin iki yarısı arasındaki korelasyon katsayısı 0,607; Guttman split-half formülü ile korelasyon katsayısı 0,752; Spearman Brown formülü ile iki yarının güvenirliliği 0,755” olarak hesaplanmıştır (Artan, Irmak ve Mengü, 2019, s. 314-315). Ölçeğin yapı geçerliliği açıklayıcı faktör analizi ve temel bileşenler analizi

¹⁰ İlgili literatürde bu kavram “situational” olarak kullanılmaktadır. Kavram yazarlar tarafından durumsal ya da bağlamsal olarak çevrilmiştir.

¹¹ Göçmenlere yönelik tutumun kişisel bilgi formuna dâhil edilme sebebi etiğin ve etik alanda çıkan ikilemlerin birçoğunun “öteki” ile ilgili olmasıdır. Araştırmanın literatür bölümünde de görüldüğü üzere, kültürel farklılıklarla çalışma etik ikilemlerin en çok yaşandığı alanlardan biridir (Banks, 2015). Türkiye’de göçmenlerin şu an en çok ötekileştiren gruplardan biri olması ve sosyal hizmette kültürel farklılıklarla çalışmada göçmen grupların önemli bir müracaatçı sistemini oluşturduğu göz önünde bulundurularak göçmenlere yönelik tutum değişkenlere dâhil edilmiştir. Konuyla ilgili detaylı bilgiye araştırmanın tartışma bölümünde de yer verilmiştir.

ile test edilmiştir. Analiz sonucunda ölçeğin KMO değeri 0.809, Bartlett's Test Ki-Kare Değeri (χ^2) 598,193, serbestlik derecesi 120, anlamlılık düzeyi 0,0001, ölçeğin açıklanan varyans oranı ise %49.08 olarak hesaplanmıştır (Artan, Irmak ve Mengü, 2019, s. 314-315).

Türkçe ölçek; 16 maddeden oluşan likert tipi bir ölçektir. Ölçekteki maddeler beş seçenekten (kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum) oluşmakta ve 2, 7, 10, 16. sorular için ters puanlama yapılmaktadır. Ölçekten alınan 16-32 puan çok düşük; 33-48 puan düşük; 49-64 puan orta; 65-80 puan yüksek etik problem çözme becerisini ifade etmektedir.

Bu çalışmada ölçeğin güvenilirlik katsayısı Cronbach Alpha kullanılarak hesaplanmış, Cronbach $\alpha=0.72$ bulunmuştur. Cronbach alpha değerine yönelik farklı sınıflandırmalar bulunmakla birlikte (Taber, 2017), 0.70 ve 0.95 arasında bulunan Cronbach Alpha değerlerinin ölçeğin güvenilirliği için kabul edilebilir olduğu belirtilmektedir (Tavakol ve Dennick, 2011). Ölçeğin geçerliliği için gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizinde orijinal ölçeğe paralel olarak tek faktörlü bir ölçek olduğu görülmüştür. Ölçek sosyal hizmet öğrencilerinin etik ikilem becerilerini ölçmeyi amaçladığı ve bu araştırmada da örneklem grubu sosyal hizmet öğrencileri olduğu için başka bir deyişle örneklem grubu değişmediği için doğrulayıcı faktör analizi uygulanmamıştır.

Veri Toplama Süreci

Araştırma Surveey Online Sistem web sitesinde oluşturulan araştırma formunun ilgili öğrencilere whatsapp grupları üzerinden iletilmesiyle Mart-Mayıs 2021 tarihleri arasında toplanmış, onam formu katılımcılara araştırma formu ile iletilmiştir.

Verilerin Analizi

Veriler, Surveey Online Survey System web tabanından çekilmiş ve SPSS programına aktarılmıştır. Sistem bir soruyu cevaplamadan diğer soruya geçilmesine izin vermemektedir. Ancak veri analizinden önce hatalı ya da eksik veri olup olmadığı kontrol edilmiş ve eksik veri bulunmadığı tespit edilmiştir. Veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiş ve ilk aşamada betimleyici analiz gerçekleştirilmiştir.

İlişkisel analiz için öncelikle verilerin normal dağılım gösterip göstermediği skewness ve kurtosis değerleri baz alınarak tespit edilmiştir. Bu doğrultuda ± 1.0 aralığındaki kurtosis değerinin normal dağılım için kesinlik arz ettiği ve ± 2.0 değerinin çoğunlukla kabul edilebilir olduğu göz önünde bulundurularak (George ve Mallery, 2011), ölçek toplam puanı ve değişkenlerin skewness ve kurtosis değerlerinin ± 1 aralığında bulunması sebebiyle parametrik testler (Independent-Samples T Test ve ANOVA) yapılmıştır.

Bulgular

Araştırmaya Konya’da üç üniversitede öğrenim gören dört farklı sosyal hizmet bölümünün dördüncü sınıf öğrencileri katılmıştır. Öğrencilerin etik karar verme sürecindeki bireysel faktörlere ilişkin değişkenlere yönelik bilgiler Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Öğrencilerin Bireysel Faktörlere ilişkin Özelliklerine Yönelik Bilgiler

DEĞİŞKENLER		n	%
Üniversite	Selçuk Üniversitesi Kampüs	66	44,9
	Selçuk Üniversitesi Beyşehir	23	15,6
	Karatay Üniversitesi	30	20,4
	Necmettin Erbakan Üniversitesi	28	19,1
Cinsiyet	Kadın	114	77,6
	Erkek	33	22,4
Çalışma Durumu	Çalışıyor	17	11,6
	Çalışmıyor	130	88,4
Dini Tutum	Yüksek Düzeyde İnançlı	21	14,3
	İnançlı	117	79,6
	Diğer (ateist, Budist, skeptik, deist)	9	6,1
Siyasi Görüş	Sağ Görüşe Yakın	86	58,5
	Sol Görüşe Yakın	61	41,5
Göçmenlere Yönelik Tutum	Olumlu	58	39,45
	Olumsuz	22	14,96
	Kararsız	67	45,57

Tablo 1’in de gösterdiği üzere katılımcıların çoğunluğunu kadın (%77,6), gelir getiren bir işte çalışmayan (%88,4) ve kendilerini inançlı (%79,6), siyasi olarak sağ görüşe yakın (%58,5) ve göçmenlere yönelik

tutumlarını kararsız olarak betimleyen (%45,57) öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilerin etik dersine ilişkin değerlendirmeleri ise Tablo 2'deki gibidir:

Tablo 2. Etik Dersine İlişkin Değerlendirmeler

Değişkenler	n	%	
Dersin gerekliliklerini yerine getirme seviyesi (dersi dinleme, kaynakları okuma, derse katılma)	Tüm gerekliliklerini yerine getirdim.	23	15,64
	Gereklilikleri çoğunlukla yerine getirdim.	79	53,74
	Kısmen yerine getirdim	41	27,89
	Gereklilikleri yerine getirmedim.	4	2,72
Etik Dersi İşlenirken Kullanılan Yöntemler**	Sınıf İçi Tartışmalar	96	30,09
	Rol Canlandırma (Role Play)	59	18,49
	Akademisyenin Ders Anlatımı	99	31,03
	Ödevler	65	20,37
Etik Dersinde Öğrenilen Bilgilerin Mesleki Yaşantısında Yeterli Olup/ Olmayacağı	Evet	59	40,1
	Hayır	88	59,9
En Çok Zorlanacağını Düşündüğü Etik İki Alanları**	Fiziksel Temas	33	11,61
	Müracaatçının Etik Olmayan Davranışını Bildirme	37	13,02
	Kendini Açma	27	9,5
	Müracaatçıyla Duygusal İletişim	26	9,15
	Meslektaşının Etik Olmayan Davranışını Bildirme	50	17,6
	Mesleki Yetkinlik	29	10,21
	Kişisel ve Mesleki Değerlerin Çatışması	73	25,7
	Diğer	9	3,16

** Bu sorularda birden fazla şık işaretlenmiştir.

Tablo 2'nin de gösterdiği üzere katılımcıların çoğunluğu etik dersinin gerekliliklerini çoğunlukla yerine getirdiklerini (%53,7), akademisyenin ders anlatımı (%67,3) ve sınıf içi tartışmaların (%65,3) etik dersinde en çok kullanılan yöntemlerden olduğunu belirtmişlerdir. Birden fazla şıkkın işaretlenebildiği bu soruda ödevlerin (%20,37) ve rol canlandırmanın (%18,49) da ders işleyişine eklendiği görülmektedir. Kişisel ve

mesleki değerlerin çatışması (%25,7) ile meslektaşının etik olmayan davranışını bildirmenin (%17,6) ise katılımcıların en çok zorlanacaklarını düşündükleri etik ikilem alanları olduğu görülmüştür. Araştırmanın giriş kısmından hatırlanabileceği üzere özellikle kişisel ve mesleki değerlerin çatışması alandaki sosyal hizmet uzmanlarının bile en çok zorlandığı alanlardan biridir. Dolayısıyla henüz mezun olmamış öğrencilerin bu alanda zorlanacaklarını düşünmeleri öngörülebilir bir sonuçtur. Bununla birlikte bu sonuç; sosyal hizmet müfredatında kişisel değerlere yönelik farkındalık ile kişisel değerler ve sosyal hizmet değerlerini uzlaştırmaya yönelik daha fazla içerik eklenmesi gerektiğini göstermektedir. Buna ek olarak, etik dersi işlenirken meslektaşını ihbarın koşulları üzerine daha fazla bilgi verilmesinin bu alanda katılımcıların endişesini azaltabileceği düşünülmektedir. Katılımcıların zorlanacakları düşündükleri diğer alanlar müracaatçıyla fiziksel temas (%11,6), kendini açma davranışı (%9,5), müracaatçıyla duygusal iletişim (%9,15) ve mesleki yetkinlik (%10,21) alanları olmuştur. Bu sonuçlar katılımcıların mesleki hayatlarında karşı karşıya kalacakları etik ikilem alanlarında %10 gibi bir oranda zorlanacaklarını göstermektedir. %10 azımsanamayacak bir oran olsa da etik dersinin çoğunlukla amacına ulaştığı söylenebilmektedir. Son olarak, katılımcıların etik dersinden edindikleri bilgi, beceri ve değer temelinin ise yüksek oranda (%59,9) mesleki yaşantılarında kendilerine yeterli olmayacağını düşündükleri görülmektedir. Bu sonuç ise üç şekilde yorumlanabilir. Birinci olarak etik dersinin niteliğinin geliştirilmesi gerektiği söylenebilir. Bununla birlikte bu sonuç; öğrencilerin lisans öğrenimleri boyunca etiğe ilişkin daha fazla ders almaları gerektiği ve mezun olduktan sonra diğer eğitimlerle desteklenme ihtiyaçları olduğu olarak yorumlanabilir. Son olarak bu sonuç öğrencilerin yeterli olmalarına rağmen kendilerine güven duymadıkları şeklinde okunabilir.

Ölçekten alınan 16-32 puan çok düşük; 33-48 puan düşük; 49-64 puan orta; 65-80 puan yüksek etik problem çözme becerisini ifade etmektedir. Bu puanlar doğrultusunda öğrencilerin ölçekten minimum 36, maksimum 77 puan aldıkları ve 7,88'lik bir standart sapmayla ortalamalarının 62 olduğu bulunmuştur. Katılımcıların etik problem çözme becerilerine yönelik aldıkları puanlar Tablo 3'teki gibidir:

Tablo 3. Etik Problem Çözme Seviyeleri

Etik Problem Çözme Puanları	N	%
Çok Düşük	-	-
Düşük	11	%7,5
Orta	74	%50,3
Yüksek	62	%42,2

Tablo 3'ten de görüleceği üzere etik problem çözme becerisi çok düşük olan katılımcı bulunmamakla beraber katılımcıların çoğunlukla orta derecede (%50,3) etik problem çözme becerisine sahip olduğu

görülmektedir. Düşük seviyede problem çözme becerisine sahip olan öğrenciler %7,5 iken katılımcıların %42,2 gibi büyük bir kısmının yüksek derecede etik problem çözme becerisine sahip oldukları bulunmuştur.

Öğrencilerin aldıkları toplam puanın bireysel faktörlere ilişkin değişkenlerle ilişkisi incelendiğinde ise Tablo 4'teki sonuçlar bulunmuştur.

Tablo 4. Ölçek Toplam Puanlarının Bireysel Faktörlere İlişkin Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Bağımsız Değişken	n	Puan (Puan \pm S.D. [†])
Cinsiyet		
Kadın	114	63,24 \pm 7,08
Erkek	33	59,30 \pm 9,68
T		5,90
P		0,03*
Üniversite		
Selçuk Üniversitesi (Kampüs)	66	63,10 \pm 7,50
Selçuk Üniversitesi (Beşşehir)	23	60,65 \pm 7,10
Karatay Üniversitesi	30	60,66 \pm 9,76
Necmettin Erbakan Üniversitesi	28	63,82 \pm 6,90
F	1,34	
p	0,261	
Çalışma Durumu		
Evet	17	63,88 \pm 7,00
Hayır	130	62,16 \pm 7,99
T		0,84
P		0,39
Dini Tutum		
Yüksek Derecede İnançlı	21	61,95 \pm 7,59
İnançlı	117	62,35 \pm 7,98
Diğer	9	63,33 \pm 8,03
F		0,96
P		0,90
Siyasi Görüş		
Sağ Görüşe Yakın	86	61,41 \pm 8,00
Sol Görüşe Yakın	61	63,68 \pm 7,56
T		-1,732
P		0,85
Göçmenlere Yönelik Tutum		
Olumlu	58	64 \pm 7,11
Olumsuz	22	60,45 \pm 6,67
Kararsız	67	61,56 \pm 8,67
F		2,27
P		0,10

Tablo 4'ün de gösterdiği üzere; öğrencilerin puanları ve okudukları üniversite, siyasi görüş, çalışma durumu, dini tutumları ve göçmenlere yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların ölçekten aldıkları puanlar ve cinsiyetleri arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırma sonuçları, kadınların ölçekten aldıkları puanların (\bar{X} =63.24) erkeklere oranla (\bar{X} =59,30) anlamlı derecede (p =0.03) yüksek olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların etik dersine ilişkin değerlendirmeleri ve ölçek puanları arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise Tablo 5'teki sonuçlar bulunmuştur.

Tablo 5 Ölçek Toplam Puanlarının Etik Dersine İlişkin Değerlendirmelerle Karşılaştırılması

Dersin Gerekliklerini Yerine Getirme		
Tüm gerekliklerini yerine getirdim.	23	64,78± 6,99
Çoğunlukla yerine getirdim.	79	61,51± 8,52
Kısmen yerine getirdim.	41	63,00± 6,94
Gereklikleri yerine getirmedim	4	58,50± 6,45
F	1,44	
p	0,23	
Kullanılan Yöntemler		
Sınıf içi tartışmalar	96	63,15± 7,91
	51	60,86± 7,67
t	1,69	
p	0,93	
Role canlandırma aktiviteleri	59	63,66± 7,04
Diğer	88	61,48± 8,31
T	1,64	
P	0,09	
Akademisyenin ders anlatımı	99	62,91± 6,97
Diğer	48	61,20± 9,46
T	1,11	
P	0,26	
Ödevler	65	64,36± 6,25
Diğer	82	60,76± 8,67
T	2,92	
P	0,004*	
Etik Dersinde Öğrenilen Bilgilerin Mesleki Yaşantısında Yeterli Olup/ Olmayacağı		
Evet	59	61,83± 9,03
Hayır	88	62,71± 7,04
T	-,666	
P	0,50	
Zorlanılacağı Düşünülen Etik İnkilem Alanları		
Fiziksel Temas	33	62,78± 6,32
Diğer	114	62,23± 8,29
T	0,35	
P	0,72	
Müracaatçının Etik Olmayan Davranışını Bildirme	37	63,21± 7,16
Diğer	110	62,07± 8,12
T	0,76	
P	0,44	
Kendini Açma	27	63,22± 7,27
Diğer	120	62,16± 8,02
T	0,62	
P	0,631	
Müracaatçıyla Duygusal İletişim	26	60,84± 10,68
Diğer	121	62,68± 7,15
T	-,839	
P	0,40	

Meslektaşının Etik Olmayan Davranışını Bildirme	50	64,20± 5,88
Diğer	97	61,41± 8,61
T		2,05
P		0,02*
Mesleki Yetkinlik	29	61,20± 7,00
Diğer	118	62,64± 8,08
T		-,879
P		0,38
Kişisel ve Mesleki Değerlerin Çatışması	73	63,19
Diğer	74	61,54
T		1,273
P		0,20

Tablo 5'in de gösterdiği üzere katılımcıların dersin gerekliliklerini çoğunlukla yerine getirdikleri ve etik dersinin mesleki yaşantılarında karşılaştıkları zorluklara ilişkin yeterli olmayacağına ilişkin görüş bildirdikleri ancak bu görüşleri ve puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmüştür. Bununla birlikte etik dersinde "ödev" yönteminin kullanılması (p=0,004) ile meslektaşının etik olmayan davranışını bildirme (p=0,02) ve ölçekten alınan toplam puan arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre etik dersinde ödevin bir yöntem olarak kullanılmasının diğer yöntemlere göre ölçekten alınan puanları yükselttiği, benzer şekilde meslektaşının etik davranışını bildirmekte zorlanacağını düşünen öğrencilerin diğer etik alanlarda zorlanacağını düşünen öğrencilere göre daha yüksek puan aldığı görülmüştür.

Tartışma

Bu araştırma sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin etik problem çözme becerilerini ölçmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda Konya'da bulunan sosyal hizmet bölümü dördüncü sınıf öğrencilerine ulaşılmıştır. Konuya ilişkin literatür etik karar verme süreçlerinde ve etik ikilemlerin çözümünde bireysel (din, cinsiyet, eğitim durumu vb.) ve bağlamsal/ durumsal faktörlerin (kurumsal kültür, süpervizörün etik değerleri vb.) etkili olduğunu belirtmektedir. Araştırma sonuçları katılımcıların çalışma durumu, siyasi görüş, dini tutum, göçmenlere yönelik tutum gibi bireysel faktörler ve ölçekten aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Bu bağlamda araştırma sonuçları çalışma ve gelir durumu ile etik tutum arasında (Özyer ve Azizoglu, 2010; Jones ve Watt, 2001), dini görüş ve etik tutum arasında (Tse ve Au, 1997; Knocks vd. 2010), siyasi görüş ve etik tutum arasında (O'Fallon ve Butterfield, 2013), anlamlı bir ilişki bulunmadığını gösteren araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte sonuçlar, gelir arttıkça etik tutumun arttığını gösteren (Güney ve Çınar, 2012), dini tutum ve etik davranışı olumlu yönde ilişkilendiren (Singhapakdi vd.,2001; Wimalasiri, Pavri ve Jalil, 1996), siyasi görüş ve etik davranış arasında ilişki bulunduğunu gösteren (Bean ve Bernardi, 2005; Yıldız, 2010) ve göçmenlere yönelik tutum ve etik arasında (Kullgren vd. 1996; Cover,2013; Captari, vd. 2019) ilişki gösteren araştırmalardan farklılık göstermektedir. Cinsiyet değişkeninin bu noktada istisnai bir durum yarattığı, kadınların ölçekten aldıkları

puanların erkeklerden anlamlı olarak daha yüksek olduğu ve bu doğrultuda kadınların etik tutumlarının erkeklere oranla daha yüksek olduğunu gösteren literatürle uyumlu sonuçlar elde edildiği görülmektedir (Luthar, DiBattist ve Gautschi, 1997; Lam ve Shi, 2008; Holtbrügge, Baron ve Friedmann, 2015). Etik literatüründe kadınların erkeklere oranla daha yüksek etik tutum gösterme becerisi; kadınların erkeklerden daha yüksek oranda empati becerisine sahip olabilmeleri, toleransları, eğitim başarıları, yaşam stili ve becerileri gibi faktörlerle açıklanmaktadır (Jones and Watt, 2001). Cinsiyet haricinde bireysel faktörlerin etik tutum ile ilişkili olduğunu gösteren araştırmaların (Pierce ve Sweeney, 2010; Choudhury vd., 2012) aksine elde edilen bu sonuç, dil, din, ırk başta olmak üzere herhangi bir ayrımcılık gözetmeksizin mesleki uygulama yapmayı öğretmeyi amaçlayan sosyal hizmet etik eğitiminin başarılı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Öğrencilerin çoğunlukla orta ve yüksek derecede etik problem çözme becerisine sahip olmaları ve dersin gerekliliklerini çoğunlukla yerine getirdiklerini belirtmeleri de bu yorumu destekler niteliktedir. Ancak katılımcıların sosyal hizmet dördüncü sınıf öğrencileri olmaları, pratik olarak inanmasalar da teorik olarak doğru cevabı bilmeleri, bu doğrultuda bireylerin arzu edilmeyen bir davranışı yapma olasılıklarını fazlasıyla göz ardı etme eğilimleri anlamına gelen *sosyal arzu edilebilirlik önyargısı* içerisinde olabilecekleri de göz önünde bulundurulmalıdır (Chung ve Monroe, 2003). Son olarak bu durum, çalışmanın yöntem bölümünden de hatırlanabileceği üzere bireysel ve durumsal faktörlerin birbirinden bağımsız olmamasıyla açıklanabilmektedir (Karcher, 1996). Başka bir deyişle, bireysel görülen yaş, din, eğitim gibi faktörler bir durumu nasıl yorumladığımızda oldukça etkili olmakta bununla birlikte bir durum içerisindeyken o durumu nasıl yorumladığımız da bulunduğumuz yaş, eğitim durumumuz, siyasi görüşümüz vb. faktörlerden bağımsız olmamaktadır. Benzer şekilde, bazen bağlamsal durumlar bireysel faktörlerin önüne geçebilmekte, bazen de tam tersi bir durum yaşanabilmektedir. Bu bağlamda bireysel faktörler ve ölçekten alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmayışı, bu ikisi arasında bir bağ olmadığını değil, sosyal hizmet öğrencileri açısından bireysel faktörlerin baskın olarak bağlamsal faktörler içerisindeki kararlarını belirlemediği şeklinde yorumlanabilir.

Katılımcılar etik dersi işlenirken akademisyenin ders anlatımı ve sınıf içi tartışmaların etik dersinde en çok kullanılan yöntemlerden olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte ders kapsamında ödev verilmesinin ölçekten alınan puanları anlamlı bir şekilde farklılaştırdığı görülmüştür. Bu bağlamda ders işleyişinin vaka tartışmaları, etik problem çözme, canlandırma oyunları gibi ödevlerle desteklenmesinin dersin etkililiğini ve verimliliğini artıracığı düşünülmektedir. Nitekim Sanders ve Hoffman (2010) karışık model olarak adlandırdıkları etik dersi modelinin; etik yargı ve etik duyarlılık açısından kazanımlarının oldukça zengin olduğunu belirtmektedir. Bu model kapsamında ders; etik konularla ilgili teoriler de dahil olmak üzere kapsamlı bilgilere yönelik bir giriş, etik ilkelerin ve etik kodların gözden geçirilmesi ve farklı etik karar verme süreci modellerinin vaka örneklerine uygulanmasını içermektedir (Sanders ve Hoffman, 2010). Sosyal hizmet etiği alanında önemli bir teorisyen olarak kabul edilen Reamer (2018)'in Sosyal Hizmet Etiği ve

Değerleri isimli kitabında da benzer bir işleyiş görülmekte, vakalar etik teoriler ve sosyal hizmet ilkeleri kapsamında tartışılmaktadır. Bu doğrultuda etik dersi anlatımında karışık modelin benimsenmesinin ve bu modelin örneklendirildiği ödevlerle desteklenmesinin önemli kazanımlar getireceği söylenebilmektedir.

Öğrencilerin ölçekten aldıkları puanların yüksek ve orta düzeyde olmasına rağmen katılımcıların çoğunluğunun etik dersinden edindikleri kazanımların mesleki hayatlarında karşı karşıya kalacakları etik zorluklarda kendilerine yeterli olmayacağını düşünmeleri ise araştırmanın önemli bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Araştırmanın bulgular bölümünde de belirtildiği üzere, bu sonucun öğrencilerin özgüven eksikliği ile ilgili olması olası bir açıklamadır. Bununla birlikte bu sonuç sosyal hizmet eğitimi ve uygulaması arasındaki boşlukla açıklanabilmektedir. Reisch (2013, s. 716) bu boşluğu aşağıdaki faktörlerle ilişkilendirmektedir:

Sosyal hizmet uygulamasının “yeniden bireyselleştirilmesi” ve “siyasetleştirilmesi” (Reisch, 2009); sosyal hizmet eğitimi ve bilimin temel taşları olarak “kanıta dayalı uygulama” ve müdahale araştırmasının eleştirel olmayan bir şekilde benimsenmesi (Webb, 2001); neo-liberal kurumsal düzenlemelerin sonuçlarına direnmek yerine müracaatçının sağlamlığına (yani adaptasyona) odaklanma (Reisch & Jani, 2012); sosyal hizmet okulları içindeki fakültelerin artan tabakalaşması (Stoesz, Karger ve Carrilio, 2010); test edilmemiş çevrimiçi eğitim yöntemlerine artan güven; ve öğrencilerin performansının göstergeleri olarak ölçülebilir, nicel 'sonuçlara' olan aşırı vurgu (CSWE, 2009).

Reich (2013)'ünde belirttiği gibi neo-liberal politikaların sosyal hizmet eğitimine yansımaları bireyciliğe verilen önem, pozitivist paradigmanın benimsenmesi ve nitelikten ziyade niceliğe odaklanılması sosyal hizmet eğitimi ve sosyal hizmet uygulaması arasında bir boşluğa sebep olmaktadır. Bu duruma paralel olarak katılımcıların dersin gerekliliklerini çoğunlukla yerine getirmelerine rağmen etik alanında mesleki yetersizlik hissetmeleri ve etik dersinde en çok vurgulanan konulardan biri olan kişisel ve mesleki değerlerin çatışması konusunda zorlanacaklarını düşünmeleri önemli bir bulgu olarak açığa çıkmakta ve bu boşlukla açıklanabilmektedir.

Sosyal hizmet eğitiminde değerlerin öğrenilmesinin en önemli amaçlarından birinin de kendi değerlerine yönelik bir farkındalık sağlanması, uzman ve müracaatçının değerleri benzer şekilde uzmanın değerleri ile profesyonel değerlerin çatışabileceğinin farkında olunması ve bundan daha da önemli olarak bu durum oluştuğunda mesleki değerlerin önde tutulmasını içerdiğini belirtmek gerekmektedir (Walmsley ve Birkbeck, 2006; Reamer, 2018). Kişisel değerlerin mesleki değerlerin önüne geçmemesi ve etik dersinin işlevsel olabilmesi için etik dersinde uygulamaların artırılması, canlandırma yoluyla öğrencilere empati becerilerinin kazandırılmasının yanı sıra kişisel değerlerinin mesleğine yansımaları konusunda özdeşimsel aktivitelerin daha sık gerçekleştirilmesine olan bir ihtiyaç açığa çıkmaktadır (Wilks, 2004; Papouli, 2016).

Sonuç

Sosyal hizmet öğrencilerinin etik problem çözme becerilerini ölçmeyi amaçlayan bu araştırmaya Konya'da bulunan sosyal hizmet bölümü dördüncü sınıf öğrencilerinden 147 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonuçları

temel olarak öğrencilerin orta düzeyde etik ikilem çözme becerisine sahip olduklarını, kadın öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek etik problem çözme becerisi gösterdiklerini, öğrencilerin çoğunluğunun kişisel ve mesleki değerlerin çatışmasının mesleki yaşantılarında en çok zorlanacakları alanlardan olduğunu düşündüklerini, meslektaşını ihbar etmekte zorlanacağını düşünen öğrencilerin diğer alanlarda zorlanacağını düşünen öğrencilere kıyasla daha yüksek puanlar aldıklarını göstermektedir.

Bu doğrultuda etik dersi işlenirken uygulamaya daha çok ağırlık verilmesi, dersin vaka tartışmaları, role playler ve ödevlerle desteklenmesi önerilmiştir. Ancak hem Konya özelinde hem Türkiye genelinde artan sosyal hizmet bölümü sayıları, yüksek kontenjanlar, yetersiz öğretim elemanı ve alt yapı eksiklikleriyle uygulamaya ağırlık vermenin gerçekçiliği sorgulanabilmekte bununla birlikte uygulamaya ağırlık verilse bile bu uygulamanın etkililiği ve verimliliği tartışılır hale gelebilmektedir. Benzer şekilde sadece sosyal hizmet etiği dersinde değil, sosyal hizmet bölümünde okutulmakta olan diğer derslerin içeriğindeki uygulamalarda öğrencilerin kendilik algılarını geliştirebilecek, farkındalıklarını artıracak ve kendisi ve çevresi hakkında duyarlılıklarının artırılmasına olanak sağlayacak grup çalışmalarının yapılmasının da faydalı olacağı düşünülmektedir. Uygulamaların artırılması ile teori ve pratik arasındaki açığın kapatılması, öğrencilerin bireysel ve mesleki bilgi düzeyinin uygulamalarla zenginleştirilmesinin ve derinleştirilmesinin; öğrencilerin kendilerine daha fazla güven duymalarını ve kişisel ve mesleki değerleri arasında bir çatışma yaşadıklarında karar almalarını kolaylaştırabileceği düşünülmektedir.

Son olarak bu araştırma sosyal hizmet etiği dersini yüz yüze almış öğrencilerin katılımıyla gerçekleşmiştir. Uzaktan eğitimle bu dersi alan öğrencilerin etik problem çözme becerilerini ölçen araştırmaların yapılması, uzaktan eğitimin devam etmesi durumunda sınıf içi tartışmalar, rol canlandırmaları ve vaka tartışmaları gibi yöntemlerin çevrim içi etik derslerine de entegre edilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Sosyal hizmet alanında karşılaşılan etik ikilemlere yönelik vaka örnekleri ile bu örneklerinin çözümlenme süreçlerini anlatan içeriklere sahip bilimsel çalışmaların ve etik ikilem içeren vakalarla gerçekleştirilen araştırmaların artırılarak alanda yerel bilginin zenginleştirilmesi önerilmektedir.

Araştırmaya İlişkin Etik Bilgiler

Çalışmanın etik kurul izni 31.03.2021 tarihinde Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan alınmıştır.

Çatışma Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Acar, H. (2018). *Sosyal Hizmet Etiği ve Değerleri Giriş Bölümü*. (Remaer, F.). Ankara: Nika.
- Afyonoğlu, M. F. (2021). *Sosyal hizmetin sorunlarına Twitter üzerinden bakmak: eğitim ve istihdam sorunu*. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32 (21), 1021 – 1044.
- Artan, T., Irmak, H. S. ve Mengü, E. (2019). Nathanson ve Giffords sosyal hizmet etik ölçeği: geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 6(2), 310-320.
- Aykara, A. (2016). Sosyal hizmet etiğinde evrenselcilik ve kültürel görecelik. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(2), 153-166.
- Banks, S. J. (2008). Critical commentary: Social work ethics. *The British Journal of Social Work*, 38(6), 1238-1249.
- Banks, S. J. (2015). Social Work Ethics. Erişim adresi: file:///C:/Users/fafyon%20fafyon/Downloads/ManuscriptversionofElsevierchapterEthicsBanks_v5revisedSB27.10.13withheadingandtable.pdf
- BASW. (2012). The Code of Ethics for Social Work. Erişim adresi: <https://www.basw.co.uk/about-basw/code-ethics>
- Bean, D. F., & Bernardi, R. A. (2005). The need to control for political attitudes in accounting ethics and public policy research. *Journal of Accounting Ethics and Public Policy*, 6(2), 101-127.
- Buz, S. ve Akçay, S. (2015). Sosyal hizmet araştırmasında etik. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 26(1), 149-162.
- Camadan, F. (2018). Psikolojik danışmanın yaşadığı çatışma: etik ikilem. *Sakarya University Journal of Education*, 8(1), 76-94.
- Captari, L. E., Shannonhouse, L., Hook, J. N., Aten, J. D., Davis, E. B., Davis, D. E. Ve Ranter Hook, J. (2019). Prejudicial and welcoming attitudes toward Syrian refugees: The roles of cultural humility and moral foundations. *Journal of psychology and theology*, 47(2), 123-139.
- Choudhury, D., Mishra, S., Guyot, W. M., Meier, R. J., & Bell, R. L. (2012). The impact of social and demographic variables on ethical decision-making: Exploratory study. *International Journal of Business and Public Administration*, 9(3), 126-144.
- Chung, J., & Monroe, G. S. (2003). Exploring social desirability bias. *Journal of Business Ethics*, 44(4), 291-302.
- Collén, K. (2019). Education for a sustainable future? Students' experiences of workshops on ethical dilemmas. *Social Work Education*, 38(1), 119-128.
- Coşkun R, Altunışık R, Yıldırım E, 2017. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*. İstanbul: Sakarya Kitabevi.
- Cover, R. (2013). Undoing attitudes: subjectivity and ethical change in the go back to where you came from documentary. *Continuum*, 27(3), 408-420.
- Csikai, E. L. (2004). Social workers' participation in the resolution of ethical dilemmas in hospice care. *Health & Social Work*, 29(1), 67-76.
- Çifci, E. G. ve Gönen, E. (2011). Sosyal hizmet uygulamalarında etik karar verme süreci. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(2), 149-160.
- Edwards, B., & Addae, R. (2015). Ethical decision-making models in resolving ethical dilemmas in rural practice: Implications for social work practice and education. *Journal of Social Work Values and Ethics*, 12(1), 88-92.
- Ford, R. C., & Richardson, W. D. (1994). Ethical decision making: A review of the empirical literature. *Journal of Business Ethics*, 13(3), 205-221.
- Gallagher, B., Creighton, S., & Gibbons, J. (1995). Ethical dilemmas in social research: No easy solutions. *The British Journal of Social Work*, 25(3), 295-311.
- Goodyear, V. A. (2017). Social media, apps and wearable technologies: navigating ethical dilemmas and procedures. *Qualitative research in sport, exercise and health*, 9(3), 285-302.
- Gray, M., & Gibbons, J. (2007). There are no answers, only choices: Teaching ethical decision making in social work. *Australian Social Work*, 60(2), 222-238.
- Güney, S. ve Çınar, O. (2012). Serbest muhasebeci mali müşavirlerin (SMMM) etik algıları: Erzurum örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(2), 91-106.

- Güzel, B. (2017). Kişisel ve mesleki değerler arasındaki uyumsuzluk: bir etik ikilemin çözümü. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (46), 620-633.
- Healy, L. M. (2007). Universalism and cultural relativism in social work ethics. *International Social Work*, 50(1), 11-26.
- Holtbrügge, D., Baron, A., & Friedmann, C. B. (2015). Personal attributes, organizational conditions, and ethical attitudes: A social cognitive approach. *Business Ethics: A European Review*, 24(3), 264-281.
- IFSW. (2014). Global Social Work Statement of Ethical Principles. Erişim adresi: <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>
- Jones, C. E., & Watt, J. D. (2001). Moral orientation and psychosocial development: Gender and class-standing differences. *Journal of Student Affairs Research and Practice*, 39(1), 29-41.
- Kadushin, G., & Egan, M. (2001). Ethical dilemmas in home health care: A social work perspective. *Health & social work*, 26(3), 136-149.
- Karcher, J. N. (1996). Auditors' ability to discern the presence of ethical problems. *Journal of Business Ethics*, 15(10), 1033-1050.
- Kesen, N. F., Başer, D., Daşbaş, S. ve Dziegielewska, S. F. (2021). Ethical difficulties among Turkish social workers. *Journal of Social Service Research*, 1-13.
- Lam, K. C., & Shi, G. (2008). Factors affecting ethical attitudes in mainland China and Hong Kong. *Journal of Business Ethics*, 77(4), 463-479.
- Landau, R. (1999). Professional socialization, ethical judgment and decision making orientation in social work, *Journal of Social Service Research*, 25(4), 57-75.
- Luthar, H. K., DiBattista, R. A., & Gautschi, T. (1997). Perception of what the ethical climate is and what it should be: The role of gender, academic status, and ethical education. *Journal of Business Ethics*, 16(2), 205-217.
- McAuliffe, D. (2005). I'm still standing: Impacts and consequences of ethical dilemmas for social workers in direct practice. *Journal of Social Work Values and Ethics*, 2(1), 1-10.
- Meysen, T. ve Kelly, L. (2018). Child protection systems between professional cooperation and trustful relationships: A comparison of professional practical and ethical dilemmas in England/Wales, Germany, Portugal, and Slovenia. *Child & Family Social Work*, 23(2), 222-229.
- NASW. (2017). *Code of Ethics of National Association of Social Workers*. United States: NASW Press.
- Northen, H. (1999). Ethical dilemmas in social work with groups. *Social Work with Groups*, 21(1-2), 5-17.
- O'Fallon, M. J., & Butterfield, K. D. (2013). A review of the empirical ethical decision-making literature: 1996–2003. *Journal of Business Ethics*, 213-263.
- Öztürk, A. B. (2009). Sosyal hizmet etiğinde farklı yaklaşımlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 105-116.
- Papouli, E. (2016). *Teaching and Learning for Ethical Practice in Social Work Education*. I. Taylor, I., Bogo, M., Lefevre, M ve Teater, B. (Ed.). *Routledge International Handbook of Social Work Education*. Ss. 157-170.
- Pierce, B. ve Sweeney, B. (2010). The relationship between demographic variables and ethical decision making of trainee accountants. *International journal of auditing*, 14(1), 79-99.
- Reamer, F. G. (1998). The evolution of social work ethics. *Social work*, 43(6), 488-500.
- Reamer, F. G. (2018). *Sosyal Hizmet Etiği ve Değerleri* (Çev. Acar, H.). Ankara: Nika. (Orijinal yayın tarihi, 1995).
- Reisch, M. (2013). Social work education and the neo-liberal challenge: The US response to increasing global inequality. *Social Work Education*, 32(6), 715-733.
- Sanders, S. ve Hoffman, K. (2010). Ethics education in social work: Comparing outcomes of graduate social work students. *Journal of Social Work Education*, 46(1), 7-22.
- Singhapakdi, A., Karande, C. P. Rao ve Vitell, S. J. (2001). How Important are ethics and social Responsibility? A multinational study of marketing professional, *European Journal of Marketing* 35(1/2), 133–152.
- Sobočan, A. M., Bertotti, T. ve Strom-Gottfried, K. (2019). Ethical considerations in social work research. *European Journal of Social Work*, 22(5), 805-818.
- Şahin-Taşğın, N. (2019). Sosyal hizmet süpervizyonu ve Türkiye için öneriler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 1005-1032.

- Treviño, L. K., Weaver, G. R. ve Reynolds, S. J. (2006). Behavioral ethics in organizations: A review. *Journal of Management*, 32(6), 951-990.
- Tse, A. C. B. ve Au, A. K. M. (1997). Are New Zealand business students more unethical than non-business students? *Journal of Business Ethics* 16(4), 445–450.
- Tuncay, T. (2017). Sosyal hizmet eğitiminin etik yönleri. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1(2), 1-9.
- Walmsley, C., & Birkbeck, J. (2006). Personal narrative writing: A method of values reflection for BSW students. *Journal of Teaching in Social Work*, 26(1-2), 111-126.
- Weinberg, M. (2010). The social construction of social work ethics: Politicizing and broadening the lens. *Journal of Progressive Human Services*, 21(1), 32-44.
- Wilks, T. (2004). The use of vignettes in qualitative research into social work values. *Qualitative social work*, 3(1), 78-87.
- Wimalasiri, J. S., Pavri, F., & Jalil, A. A. (1996). An empirical study of moral reasoning among managers in Singapore. *Journal of Business Ethics*, 15(12), 1331-1341.
- Yıldız, G. (2010). Muhasebe mesleğinde meslek etiği ve Kayseri il merkezinde bir uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (36), 155-178.
- Zubaroglu-Yanardağ, M. (2020). Sosyal hizmet mesleki uygulamalarında müracaatçılara karşı etik sorumluluklar ve etik karar verme süreci. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1201-1226.